

Lukáš Tur oň

SŇATEČNOST OBYVATELSTVA JABLUNKOVSKA V „DLOUHÉM“ 19. STOLETÍ I.¹

Abstract

The main objective of this study is a description of nuptiality of the population of the region of Jablunkov during the Industrial Revolution. The work presents the development of nuptiality between 1791 and 1910. This study is based on historical demographic research on nuptiality grounded on statistical processing of church marriage registers.

When working with the registers, excerption method was used, which consists of rewriting the individual entries into the pre-printed sheets as they follow in the register; wherein a new sheet is created for each year. By using the agreed signs and abbreviations, a duplicate of the register is then created, which is, however; clear and free of all redundancies. An aggregate method was also used to collect monthly or annual totals of marriages, births and deaths, and these data are monitored in long time series. This allows large population groups to be processed for very long periods of time. It is possible to detect deviations in the number of phenomena observed, to classify the totals by age or, in case of knowledge of the population of the area surveyed, also to evaluate gross rates of marriages, births and mortality. Using this method, we can get a basic idea of population development of a particular area.

The region of Jablunkov was located in a region where agriculture played a substantial economic role throughout the 19th century, and, from the second half of the 19th century, heavy industry began to gradually develop, led by Třinecké Železárny (ironworks), the Košice-Bohumín Railway and the more distant Ostrava-Karviná Coal Mining District and the Vítkovice Ironworks. This economic situation also affected the livelihood and living standard of the region of Jablunkov population especially from the turn of the 19th and 20th centuries; they were just the effects of economic booms or crises, along with war conflicts or epidemics, that had a major impact on the development of nuptiality.

Keywords: *historical demography, gross rate, register, nuptiality, population, the region of Jablunkov, 1791–1910, the “long” 19th century.*

Cílem příspěvku je podat obraz vývoje sňatkových poměrů populace Jablunkovska v období „dlouhého“ 19. století, konkrétně v letech 1791–1910. Jedním z hlavních cílů je prokázání užitečnosti demografické analýzy, díky níž je možné odkrýt hloubku změn, ke kterým došlo v souvislosti s postupujícím procesem průmyslové revoluce. Jablunkovsko se nacházelo v oblasti, ve které hrálo v celém 19. století převažující hospodářskou úlohu zemědělství, postupně od druhé poloviny 19. století, převážně pak až od přelomu 19. a 20. století, měl na rozvoj tohoto regionu vliv těžký průmysl, v jehož čele stály zejména Třinecké železárny, Košicko-bohumínská železniční dráha a vzdálenější Ostravsko-karvinský uhelný revír a Vítkovické železárny. Tato hospodářská situace měla především od přelomu 19. a 20. století vliv také na způsob obživy a životní úroveň obyvatelstva Jablunkovska, byly to právě dopady ekonomických konjunktur nebo krizí společně s válečnými otřesy či epidemiemi, které měly zásadní vliv na vývoj sňatečnosti.

Jablunkovsko se nachází v nejvýchodnějším cípu České republiky, region se nachází na trojmezí tří států – České republiky, Slovenska a Polska. Je obklopen Slezskými a Moravskoslezskými Beskydami, celým územím protéká řeka Olše. Jablunkovský region tvoří celkem 16 obcí (Bocanovice, Bukovec, Bystřice, Dolní Lomná, Horní Lomná, Hrádek, Hřava, Jablunkov, Košariska, Milíkov, Mosty u Jablunkova, Návší, Nýdek, Písečná, Písek, Vedryně). Jádro tohoto území zaujímá správní obvod obce s rozšířenou působností Jablunkov zahrnující 12 obcí, zbylé

¹ Tato studie byla zpracována v rámci projektu SGS01/FF/2019 s názvem Ekonomické a sociální dějiny vybraných lokalit Moravy a Slezska v 18. až 20. století II, řešeném na Filozofické fakultě Ostravské univerzity.

čtyři z nich, tj. Košařiska, Bystřice, Vendryně a Nýdek patří do správního obvodu Třince.²

V předkládané studii je výzkum zaměřen na tři teritoria Jablunkovska vzhledem k velikosti jejich populace a rozsáhlosti pramenné základny. Jednotlivé populace těchto tří teritorií byly vybrány tak, aby reprezentovaly rozdílný sociálně-ekonomický charakter zkoumaného slezského regionu (tradiční městské centrum – Jablunkov, lokalita na železniční dráze – Mosty u Jablunkova a horská lokalita s převážně pasekářským osídlením – Nýdek). Výběr lokalit Jablunkovska je doplněn o analýzu sňatečnosti obce Bukovec, jež proběhla již dříve.³ Jablunkov byl hospodářským a kulturním centrem rozsáhlého horského regionu v jižní části Těšínska. Toto slezské městečko bylo například významným tkalcovským centrem, v polovině 18. století zde bylo přibližně 50 tkalců (v Těšíně pak 26), na začátku 19. století z celkového počtu 1600 jablunkovských obyvatel pracovalo za stavem na 600 tkalců. V tomto období zde vznikla řada drobných plátenických závodů a v druhé polovině 19. století i přádelny. V Jablunkově, stejně tak jako v Těšíně, Strumeni či Skočově, byla organizována cechovní textilní výroba. Ve zkoumaném slezském městečku byl rovněž vysoký počet kovářů, v roce 1647 jich tady pracovalo devět, působil zde kovářský mistr, který byl členem živnostenského kovářského společenstva, jež sídlilo vedle Jablunkova také v Těšíně nebo Frýdku. V podhorských či horských lokalitách Jablunkovska, jakými byly Mosty u Jablunkova, Nýdek, Bukovec, Horní a Dolní Lomná, Košařiska nebo Hřava bylo nejvíce rozvinuto salašnictví. Vedle toho mělo například v Nýdku a Mostech u Jablunkova dlouhou tradici hrnčířství. V souvislosti se zánikem mnohých tradičních řemesel v 18. století upadaly živnosti mečířů, nožířů nebo pasířů. Koncem 18. století a ve století následujícím došlo k rozvoji železářství a s ním i k nové organizaci výroby v dílnách a továrnách.⁴ Při výzkumu sňatečnosti v těchto jednotlivých ekonomických lokalitách se s postupem kapitalistické industrializace zejména na nedalekém Třinecku a vzdálenějším Ostravsku prohlubovala nerovnoměrnost jejich vývoje. Vedle tradičních starých oblastí domácí výroby, z nichž některé postihla stagnace či úpadek (Jablunkov), se rozvíjejí nové oblasti, jejichž základnou se stal především těžký průmysl nebo kvalitní napojení na odvětví tohoto průmyslu (Mosty u Jablunkova). Věřím, že představený rozbor sňatečnosti populace Jablunkovska v období „dlouhého“ 19. století prokáže užitečnost demografické analýzy, která pomohla odkrýt hloubku změn, ke kterým došlo v souvislosti s postupujícím procesem průmyslové revoluce.

Prameny a metody

Primárním úkolem této studie je pomocí agregativní metody analyzovat sňatečnost populace Jablunkovska v období 1791–1910. Agregativní metoda byla vyvinuta v Anglii v prostředí tzv. cambridžské skupiny pro sociální dějiny a historickou demografii na čele s historiky Peterem Laslettem, Davidem Everslym a Edwardem Anthonym Wrigleym. Metoda je založena na tzv. globálním či agregativním shromažďování matričních údajů, tedy jedná se o sčítání měsíčních a ročních úhrnů počtu oddaných, narozených a zemřelých a jejich sledování v dlou-

2 Robert BORSKI – Stanislav KUPIEC, *Hrádek – Gródek*, Vendryně 2018, s. 139.

3 Naděžda RACHFALÍKOVÁ, *Demografický vývoj obce Bukovec v letech 1795–1930*, diplomová práce, Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, Ostrava 1987.

4 Podrobněji k hospodářským poměrům a zdrojům obživy v Jablunkově, Mostech u Jablunkova nebo Nýdku viz např. Jaroslav ŠTIKA – Ivo STOLARÍK – Věra TOMOLOVÁ, *Těšínsko. 1. díl. Přírodní prostředí, dějiny, obyvatelstvo, nářečí, zaměstnání*, Šenov u Ostravy 1997, s. 109–113, 114, 118, 123, 128, 134, 145–147, 153, 159, 160, 175–176, 190, 231, 240, 269–275, 278; Antoni SZPYRC, *Jablunkov*, Český Těšín 1999, s. 82–100 nebo Radim JEŽ, *Politicko-správní vývoj a hospodářské poměry*, in: R. Jež – D. Pindur a kol., *Mosty u Jablunkova včera a dnes. Mosty koło Jabłonkowa wczoraj i dziś*, Český Těšín 2014, s. 15–30.

hých časových řadách. Takto je možné zpracovat i velké soubory obyvatel pro velmi dlouhé časové úseky, lze monitorovat výkyvy v množství sledovaných jevů, klasifikovat úhrny podle věku, při znalosti počtu obyvatel ve zkoumané lokalitě rovněž rekonstruovat hrubou míru sňatečnosti, porodnosti a úmrtnosti. I za pomoci této metody můžeme získat základní pojetí o populačním vývoji určitého regionu.

Studium sňatkového vývoje obyvatelstva Jablunkovska je založeno na zpracování záznamů o sňatkových událostech zachycených v církevních matrikách. Celkem bylo pro období 1791–1910 podchyceno 5 466 matričních záznamů o sňatcích obyvatel města Jablunkov a obcí Mosty u Jablunkova a Nýdek, tyto lokality byly pro svůj specifický hospodářsko-sociální charakter vybrány jako reprezentativní vzorek jablunkovského regionu. K výzkumu sňatečnosti v populaci Jablunkovska byly použity oddací neboli sňatkové matriky (Trauungsbuch).⁵ K analýze nuptiality byly v první řadě využity matriky katolických farností Jablunkov, Mosty u Jablunkova, Vendryně a matriky evangelických farností Bystřice nad Olší a Návsí. Již od roku 1791 vynikaly tyto matriky kvalitní vypovídací hodnotou, od samého počátku zkoumání totiž nacházíme konkrétní informace o každém sňatku. Těmito informacemi jsou zejména rok, měsíc a den uzavření sňatku. Mezi hlavní rubriky ve sňatkových matričních záznamech patří údaje o ženichovi („Bräutigam“) a nevěstě („Braut“). Dovídáme se jejich jména, bydliště, náboženské vyznání či věk při vstupu do manželství. Samostatná rubrika se dvěma oddíly pro zaškrtnutí dvou možnostmi svobodný / svobodná („unverehelicht“ / „ledig“) nebo vdovec / vdova („Witwer“ / „Witwe“) podává informaci o tom, zda se jedná o ženichův či nevěstin první nebo další sňatek. Od konce 50. let 19. století je pak tato rubrika stavu novomanželů rozdělena do tří oddílů – svobodný či svobodná („ledig“), ovdovělý či ovdovělá („verwitwet“) a rozvedený či rozvedená („getrennt“). Ve sňatkových matričních zápisech se taktéž nachází oddíl pojednávající o jménech a stavu svědků („Beistände“).

Pro prezentování vývoje sňatečnosti na Jablunkovsku bylo nezbytné znát údaje o lidnatosti tohoto regionu Těšínského Slezska v dlouhodobém časovém horizontu od závěru 18. století do prvních let 20. století. Pro sledování vývoje obyvatelstva Jablunkovska byly pramenným východiskem údaje topografické příručky Reginalda Kneifela z roku 1803,⁶ záznamy o počtech obyvatel obcí Těšínského Slezska k roku 1825⁷ a informace z rakouských sčítání a soupisů obyvatelstva z let 1869, 1880, 1890, 1900 a 1910.⁸ Pro velkou část slezského teritoria jsou k dispozici i záznamy pro léta 1845, 1849 a 1851.⁹ Za východisko pro zkoumání

5 Zemský archiv v Opavě (dále ZA v Opavě), sbírka matrik, Římskokatolický farní úřad Jablunkov, sign. Ja-I-15, matrika oddací (1753–1813); sign. Ja-I-16, matrika oddací (1814–1869); sign. Ja-I-17, matrika oddací (1870–1904); sign. Ja-I-24, matrika oddací (1905–1926); sign. Ja-III-3, matrika oddací (1786–1901); sign. Ja-III-9, matrika oddací (1902–1947); sign. ET-II-2, matrika oddací (1753–1813); sign. ET-II-8, matrika oddací (1844–1858); sign. ET-II-9, matrika oddací (1859–1882); sign. ET-II-21, matrika oddací (1883–1905); sign. ET-II-29, matrika oddací (1906–1928); sign. Ja-IX-16, matrika oddací (1797–1886); sign. Ja-IX-32, matrika oddací (1891–1949).

6 Reginald KNEIFEL, *Topographie des kaiserl. königl. Antheils von Schlesien (Theil 2)*, Brünn, 1806.

7 Alois KAUFMANN, *Gedebbuch geographisch-statistischen Beschreibung des Herzothums Teschen und der übeigen zum Teschner Kreisse gehörigen Ortschaften*, Teschen s. d.

8 *Special-Orts-Repertorium von Mähren und Schlesien. Neubearbeitung auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. December 1880*, Wien 1885; *Special-Orts-Repertorium von Mähren und Schlesien. Neubearbeitung auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. December 1890*, Wien 1894; *Gemeindelexikon von Schlesien. Bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. December 1900*, Wien 1906; *Ortschatten-verzeichnis. Schlesiens nach der Volkszählung vom 31. Dezember 1910*, Troppau 1912.

9 *Provinz Schlesien, Kreis Teschen. Tabellarische Beilage zur statistisch topographischen Beschreibung für den 19. Schätzungs District, Teschen, 10. 4. 1845, Gemeindevliste des Teschner Kreises... von 17. 3. 1849; Těšínská komora*

lidnatosti Jablunkovska nelze považovat přehled z konskripce Těšínského Slezska z roku 1790, jenž prezentuje počty obyvatel ve shodě s feudálním uspořádáním převážně podle jednotlivých dominií.¹⁰Jelikož se v pramenech nacházelo velmi málo těchto absolutních dat o počtu obyvatel vybraných obcí, bylo nutné přistoupit k odhadu počtu obyvatel a využít tak metodu interpolace. O interpolaci lze uvažovat pouze tehdy, když leží příslušný rok, pro který odhadujeme chybějící početní údaj, uvnitř časové řady dvou nepřilíh vzdálených známých a přesných počtů obyvatel.¹¹

Tabulka 1: Počty obyvatel ve třech vybraných lokalitách Jablunkovska – vedle počátečního roku 1803 uvedeno každých pět let v období 1805–1910

Rok	Město/obec		
	Jablunkov	Mosty u Jablunkova	Nýdek
1803	1660	1254	606
1805	1704	1272	631
1810	1815	1318	693
1815	1927	1364	756
1820	2038	1410	818
1825	2149	1455	881
1830	2260	1501	943
1835	2371	1547	1005
1840	2482	1593	1068
1845	2593	1639	1130
1850	2704	1684	1193
1855	2815	1730	1255
1860	2927	1776	1317
1865	3038	1822	1380
1870	3149	1867	1442
1875	3260	1913	1505
1880	3371	1959	1567
1885	3425	2018	1605
1890	3478	2076	1643
1895	3500	2135	1674

grXXVIa, Věstník vlády zemské v Markrabství Moravském, 15. prosince 1854.

10 *Spis ludności na Śląsku Cieszyńskim z roku 1790*, Biblioteka Szersznika Cieszyn, sign. DD IX 2.

11 Zdeněk PAVLÍK – Jitka RYCHTAŘÍKOVÁ – Alena ŠUBRTOVÁ, *Základy demografie*, Praha 1986, s. 65; Eduard MAUR, *Základy historické demografie*, Praha 1978, s. 84 nebo Ivan ŠOTKOVSKÝ, *Úvod do studia demografie*, Ostrava 1996, s. 92.

1900	3521	2193	1705
1905	3658	2256	1726
1910	3892	2318	1747

Poznámka: Uvedeny počty obyvatel na základě pramenů představených a citovaných výše, pro zbylá léta vlastní výpočty pomocí metody interpolace.

Charakteristika literatury

Předkládaný rozbor sňatečnosti je možné opřít taktéž o další studie věnované tomuto regionu nebo jeho blízkému okolí. Nejdůležitější informace nejen k vybranému regionu předkládá práce Lumíra Dokoupila, Ludmily Nesládkové a Radka Lipovského „Populace Rakouského Slezska a severovýchodní Moravy v éře modernizace“¹² Již dříve vznikla celá řada lokálních sond mapujících populační poměry, především pak přirozenou měnu daného obyvatelstva. Obzvláště na katedře historie Pedagogické fakulty a následně na katedře historie Filozofické fakulty Ostravské univerzity v Ostravě byly ve formě bakalářských, diplomových či disertačních prací bádány různé regiony v české části Slezska,¹³ rovněž některé obce na Jablunkovsku či Třinecku.¹⁴ Historickodemografickému výzkumu byly podrobeny i mnohé lokality v Čechách a na Moravě. Kompletní výčet těchto regionálně zaměřených studií zde není možné podat, avšak řada z těchto výzkumů byla buď přímo publikována, nebo přinejmenším bibliograficky citována ve sborníku *Historická demografie*, případně v periodiku *Demografie*. Mnohé z těchto studií se pak staly podkladem pro syntetizující práce snažící se postihnout demografický vývoj větších územních celků. Pro české země a Prahu publikovala několik studií jednotlivých demografických úkazů zvláště Ludmila Fialová,¹⁵ výsledky těchto výzkumů pak zúročila

- 12 Lumír DOKOUPIL – Ludmila NESLÁDKOVÁ – Radek LIPOVSKI, *Populace Rakouského Slezska a severovýchodní Moravy v éře modernizace*, Ostrava 2014.
- 13 František PAVEŠIC, *Vývoj přirozené měny obyvatelstva evangelické farnosti Dolní Bludovice v 19. století*, diplomová práce, Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, Ostrava 2017; Petr ZATLOUKAL, *Vývoj přirozené měny obyvatelstva města Jeseníku v období průmyslové revoluce*, diplomová práce, Filozofická fakulta, Ostrava 2014 a mnoho dalších.
- 14 Z mnoha historickodemografických prací zaměřených na region Těšínského Slezska zmiňme kupříkladu následující: Miroslav BIALOŇ, *Obyvatelstvo vybraných obcí Těšínska na přelomu 19. a 20. století*, Ostrava 1986; Věra CYBELOVÁ, *Důsledky hladových let 1845–1855 pro vývoj obyvatelstva na Těšínsku*, Ostrava 1972; Lenka KRÁLOVÁ, *Vývoj obyvatelstva Frýdlantu n. O. před I. světovou válkou*, diplomová práce, Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, katedra historie, Ostrava 1992; Radomíra KURKOVÁ, *Vývoj sňatečnosti ve farnosti Dolní Lutyně v letech 1673–1850*, diplomová práce, Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, katedra historie, Ostrava 1999; Radek LIPOVSKI, *Populační vývoj frýdecko-místecké aglomerace od poloviny 17. století do završení průmyslové revoluce*, disertační práce, Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, katedra historie, Ostrava 2008; Zuzana LITNEROVÁ, *Demografický vývoj Třinecka v letech 1839–1900 na příkladě Třince, Vendryně a Písečné (příspěvek k regionálnímu sledování průběhu demografické revoluce)*, Ostrava 1988; N. RACHFALÍKOVÁ, *Demografický vývoj obce Bukovec*.
- 15 Z široké bibliografie autorky jmenujme kupříkladu: Ludmila FIALOVÁ, *Hlavní rysy vývoje obyvatelstva v českých zemích v roce 1915*, in: J. Láník – T. Kykal a kol.: *Léta do pole okovaná 1914–1918*, svazek II. Noví nepřítelé, nové výzvy, Praha 2017, s. 199–210; Táž: *Vývoj obyvatelstva Prahy v letech 1650–1800 na základě matrik*, *Historická demografie* 30, 2006, s. 219–276; Táž: *Vývoj sňatečnosti a plodnosti obyvatelstva českých zemí v 19. století*, *Historická demografie* 12, 1987, s. 207–224; Táž: *Příspěvek k možnostem studia sňatečnosti v českých zemích za demografické revoluce*, *Historická demografie* 9, 1985, s. 89–121; Táž: *Změny ve vývoji plodnosti v českých zemích za demografické revoluce*, *Historická demografie* 15, 1991, s. 143–189; Táž: *Demografická situace a vývoj do I. světové války*, *Demografie. Revue pro výzkum populačního vývoje* 35/1, 1993, s. 3–5; Táž: *Hlavní*

v celkových syntézách „K vývoji obyvatelstva přirozenou měnou v českých zemích v 17. a 18. století“¹⁶ nebo v kolektivních dílech „Dějiny obyvatelstva českých zemí“¹⁷ a „Přirozená měna obyvatelstva českých zemí v 17. a 18. století.“¹⁸ Množství dalších studií pro Čechy shrnuli Eduard Maur,¹⁹ Josef Grulich²⁰ nebo Eliška Čáňová.²¹ O prozkoumání populačního vývoje Moravy a české části Slezska se zasloužili obzvláště Lumír Dokoupil²² a Ludmila Nesládko-

- trendy demografického vývoje křesťanského obyvatelstva Prahy v letech 1650–1800*, in: Pocta Elišce Čáňové. Sborník k životnímu jubileu, Praha 2003 s. 27–38; Táž: *Charakteristiky pražských příměstských usedlostí a jejich vývoj*, Praha 1973, s. 27–52; Táž: *Možnosti historikodemografického výzkumu porodnosti v podmínkách českých zemí v 18. a 19. století*, Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity 14, Ostrava 2007, s. 69–80; Táž: *Poznámky k možnostem studia úmrtnosti obyvatelstva českých zemí v 18. století*, Historická demografie 24, 2000, s. 163–188; Táž: *Regionální rozdíly ve vývoji obyvatelstva českých v letech 1650–1800*, Regionální demografie. Sborník příspěvků XXXVII. výroční demografické konference České demografické společnosti, Olomouc 2007, s. 13–24; Táž: *Sezónnost demografických událostí v Českých zemích v 17. až 20. století*, Demografie 37/1, 1995, s. 9–21; Táž: *Sňatečnost obyvatelstva v Českých zemích v 19. století*, Studie k sociálním dějinám 19. století. Studien zur Sozialgeschichte des 19. Jahrhunderts 7/1, 1997, s. 45–58; Táž: *Vývoj sňatečnosti a plodnosti obyvatelstva českých zemí v 19. století*, Historická demografie 12, 1987, s. 207–224.
- 16 Táž: *K vývoji obyvatelstva přirozenou měnou v českých zemích v 17. a 18. století*, Historická demografie 18, 1994, s. 127–166.
- 17 Ludmila FIALOVÁ – Pavla HORSKÁ – Milan KUČERA – Eduard MAUR, *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1998.
- 18 Lumír DOKOUPIL – Ludmila FIALOVÁ – Eduard MAUR – Ludmila NESLÁDKOVÁ, *Přirozená měna obyvatelstva českých zemí v 17. a 18. století*, Praha 1999.
- 19 Z prací autora například: Eduard MAUR, *Populační důsledky třicetileté války*, Historická demografie 12, 1987, s. 137–152; Táž: *K demografickému vývoji Čech v 17.–18. století* 8, Hradec Králové 1995, s. 29–41.
- 20 Výběrově například: Josef GRULICH, *Populační vývoj a životní cyklus venkovského obyvatelstva na jihu Čech v 16. až 18. století*, České Budějovice 2008; Táž: *Migrace městského a vesnického obyvatelstva, České Budějovice 2013*; Táž: *Migrační strategie: Město, předměstí a vesnice na panství České Budějovice ve druhé polovině 18. století*, České Budějovice 2018; Táž: *Obyvatelstvo chýnovského panství po třicetileté válce*, in: Příspěvky ke každodenní kultuře novověku, České Budějovice 1995, s. 125–143; Táž: *Demografický vývoj jižních Čech v 17. a 18. století*, Regionální demografie. Sborník příspěvků XXXVII. výroční demografické konference České demografické společnosti. Olomouc 2007, s. 25–39.
- 21 Z publikací autorky třeba: Eliška ČÁŇOVÁ, *Populační vývoj od poloviny 17. do konce 18. století*, Historická demografie 12, 1987, s. 153–175; Táž: *Výzkum úmrtnosti na Broumovsku. (Příspěvek k metodice historikodemografického výzkumu)*, Archivní časopis 26/4, 1976, s. 197–208; Táž: *Vývoj úmrtnosti od poloviny 17. do poloviny 19. století*, Archivní časopis 27/4, 1977, s. 222–225; Táž: *Úmrtnost šestinedělek ve farnosti Broumov v letech 1632–1700*, Historická demografie 26, 2002, s. 29–35.
- 22 Z rozsáhlé bibliografie autora zmíníme kupříkladu: Lumír DOKOUPIL, *Demografický vývoj ostravské průmyslové oblasti v období její geneze a počátečního vývoje*, Závěrečná výzkumná zpráva, Pedagogická fakulta v Ostravě, Ostrava 1972; Táž: *Demografický vývoj ostravské průmyslové oblasti před první světovou válkou (mikroanalýza)*, Závěrečná výzkumná zpráva úkolu VIII-3-10/1. Postavení a úloha průmyslových oblastí v přeměnách struktury a dynamiky výrobních sil společnosti, Slezský ústav ČSAV v Opavě-Pedagogická fakulta v Ostravě, Ostrava 1975; Táž: *Přirozený pohyb obyvatelstva a jeho úloha v populačním vývoji ostravské průmyslové oblasti v období její geneze a počátečního vývoje*, Praha 1972; Táž: *Demografický vývoj ostravské aglomerace za průmyslové revoluce*, Ostrava 1967; Táž: *Obyvatelstvo ostravské průmyslové oblasti do sčítání 1869*, Spisy Pedagogické fakulty v Ostravě 57, 1987; Táž: *Důsledky hladových let v polovině 19. století pro vývoj populace Těšínských Beskyd*, Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě 45, Řada C-10. Historica-Geographica, 1975, s. 59–82; Táž: *Změny v demografickém vývoji Moravské Ostravy za průmyslové revoluce*, Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě 1. Řada/Seria C-1. Historica-Geographica, 1966, s. 5–45; Táž: *Příspěvek k demografickému vývoji Vítkovic v letech 1820-1879*, Slezský sborník 64/2, 1966, s. 179–189; Táž: *Vývoj obyvatelstva ostravské průmyslové oblasti při jejím vzniku a v počátcích jejího rozvoje*, Historická demografie 7, 1974, s. 136–165; ve spolupráci s Ludmilou Nesládkovou pak vznikly třeba následující práce: Lumír DOKOUPIL – Ludmila NESLÁDKOVÁ, *K základním tendencím vývoje populace Moravy od třicetileté války do revoluce 1848*, Historická demografie 18, 1994, s. 105–114; Táž: *Demografická revoluce-předpoklad a důsledek stárnutí populace v ostravském průmyslovém regi-*

vá,²³ byly pak využity především jejich demografické výzkumy ostravské průmyslové oblasti, touto problematikou se pak zabýval rovněž historik hospodářských a sociálních dějin Ostravska Milan Myška, pro účely této studie byly využity jeho dvě práce.²⁴

Dodnes podnětná a v mnohém aktuální práce přinášející celozemské údaje o počtu obyvatel a přirozené měně představuje starší syntetizující dílo Ludmily Kárníkové.²⁵ Publikace se neomezuje pouze na demografický výzkum, postihuje totiž populační vývoj českých zemí na pozadí složitých sociálně-ekonomických změn, především v období kapitalistické industrializace.

Studie se v případě metodického základu pro agregativní analýzy a další historickodemografické výzkumy opírala především o práce Eduarda Maura „Základy historické demografie“,²⁶ Vladimíra Roubíčka „Úvod do demografie“,²⁷ Vladimíra Srba „Úvod do demografie“,²⁸ Ivana Šotkovského „Úvod do studia demografie“²⁹ a rozsáhlejší publikace „Základy demografie“³⁰ trojice autorů Zdeňka Pavlíka, Jitky Rychtaříkové a Aleny Šubrtové. Zasazení do určitého kulturního rámce bylo učiněno prostřednictvím jak celozemské,³¹ tak regionální literatury.³²

onu za průmyslové revoluce, *Historická demografie* 13, 1989, s. 161–173; Tíž: *Vývoj přirozené měny obyvatelstva severní a severovýchodní Moravy v protostatistickém období*, Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě/Acta Facultatis paedagogicae Ostraviensis 66, Řada/Series C-14, *Historica-Geographica*, 1979, s. 3–36; Tíž: *Úmrtnost kojenců a mladších dětí v českých zemích na sklonku feudalismu*, *Historická demografie* 11, 1987, s. 141–158 nebo Tíž: *Charakteristické rysy vývoje úmrtnosti obyvatelstva českých zemí v 19. století*, *Historická demografie* 12, 1987, s. 193–206.

- 23 Výběrově například: Ludmila NESLÁDKOVÁ, *K některým aspektům populačního vývoje beskydské pasekářské obce Čeladná*, *Historická demografie* 9, 1985, s. 161–173; Táž: *Demografickohistorická charakteristika židovské minority z okruhu ostravské náboženské obce v 19. a 20. století*, Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity. *Historie. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis. Historica* 1, 1993, s. 73–84; Táž: *Obyvatelstvo střední Moravy od třicetileté války do poloviny 19. století*, Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity 175, *Historie* 6, 1998, s. 37–70; Táž: *Reprodukce kulturně odlišných skupin obyvatelstva jižní Moravy v novověku na příkladu křesťanů a židů*, *Acta demografica XVI.*, 2003; Táž: *Reprodukce obyvatelstva českého Slezska od třicetileté války do poloviny 19. století*, in: *Slezsko v dějinách českého státu – sborník příspěvků z vědecké konference k 50. výročí Slezského ústavu Slezského zemského muzea v Opavě*, Opava 1998, s. 193–199.
- 24 Milan MYŠKA, *Region a industrializace, studie k dějinám industrializace Slezska (1800–1918)*, Ostrava 2014; Tíž: *Soumrak domácího průmyslu na Těšínsku*, *Těšínsko* 56/4, 2013, s. 1–8.
- 25 Ludmila KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754–1914*, Praha 1965.
- 26 E. MAUR, *Základy historické demografie*.
- 27 Vladimír ROUBÍČEK, *Úvod do demografie*, Praha 1997.
- 28 Vladimír SRB, *Úvod do demografie*, Praha 1965.
- 29 I. ŠOTKOVSKÝ, *Úvod*.
- 30 . PAVLÍK – J. RYCHTAŘÍKOVÁ – A. ŠUBRTOVÁ, *Základy demografie*.
- 31 Milena LENDEROVÁ – Tomáš JIRÁNEK – Marie MACKOVÁ, *Z dějin české každodennosti. Život v 19. století*, Praha 2011; Milena LENDEROVÁ, *K hříchu i k modlitbě. Žena devatenáctého století*, Praha 2016; Jiří KAŠNÝ, *Manželství v západní tradici: soubor kanonických studií*, České Budějovice 2006; Hana STOKLASOVÁ, *Katolické přechodové rituály v českých zemích v „dlouhém“ 19. století*, Pardubice 2017; Alexandra NAVRÁTILOVÁ, *Namlouvání, láska a svatba v české lidové kultuře*, Praha 2012; Irena KORBELÁŘOVÁ a kol., *Svatby, oddávky, veselí. Příspěvky k tématu*, Opava 2018, zde pak i další literatura k tématu.
- 32 Z většího množství regionální literatury týkající se Těšínského Slezska a Jablunkovska a užitě v této studii zmiňuji kupříkladu: Karel GAURA, *Bystřice nad Olší. Od minulosti k přítomnosti jedné z největších obcí na Těšínsku*, Bystřice nad Olší 2007; Karol Daniel KADŁUBIEC, *Phyniesz Olzo. Monografia kultury ludowej Śląska Cieszyńskiego*, Czeski Cieszyn 2016; Tíž: *Śpiwyo Anna Chybidziurowa a její sósiedzi*, Bystřice nad Olší 2018; Miroslava KŘENKOVÁ, *Dolní Lomná v historii a současnosti: Lomna Dolna w historii i współczesności*, Dolní Lomná 2016; Karol MICHEJDA, *Dzieje kościoła ewangelickiego w Księstwie Cieszyńskim*, Cieszyn 1909; Tíž: *Kronika ewangelickiego zboru augsburskiego wyznania w Bystrzycy*, Cieszyn 1911; Grzegorz STUDNICKI, *Lidové zvyky a obyčeje na Těšínském Slezsku. Obrzędowość doroczna i rodzinna na Śląsku Cieszyńskim*, Český Tě-

Ve studii byly také využity polské práce zabývající historickodemografickým vývojem v současné polské části Slezska,³³ významnou syntézou prezentující populační vývoj polské části Slezska přináší studie „Ruch naturalny ludności Śląska w latach 1816–1849,”³⁴ historický, hospodářský, sociální, politický, kulturní a populační vývoj pak přináší rozsáhlá několikasvazková publikace „Historia Śląska.”³⁵ Souhrnný demografický vývoj i s mnohými přínosnými metodologickými, teoretickými a analytickými statěmi přináší rozsáhlá práce „Demografia Rzeczypospolitej Przedrozbiorowej.”³⁶ Dějinám Těšínského Slezska se věnoval kupříkladu polský učitel a historik Franciszek Popiołek,³⁷ ze současných badatelů se pak tomuto regionu věnují soustavněji například Janusz Spyra a Idzi Panic.³⁸ Historickodemografický výzkum v Polsku má dlouholetou, již více než padesátiletou, tradici, k nejdůležitějším centrům patří pracoviště ve Vratislavi, Bělostoku, Toruni, Štětíně, Krakově, Zelené Hoře, Lublině, Lodži, Poznani nebo Varšavě. Výzkum přirozené měny prošel v Polsku značným vývojem, zpočátku byly prováděny výzkumy větších územních celků, převážně pak historických území, jako např. Slezsko, Velkopolsko, Pomoří, Halič atp. Postupem času se tyto historickodemografické výzkumy posunuly směrem ke zkoumání mnohem menších územních komplexů, a sice jednotlivých měst, obcí či farností. V této oblasti je třeba zmínit úspěchy středisek ve Vratislavi (Tadeusz Ładogórski, Marek Górny, Krystyna Górna, Mikołaj Szołtysek, Konrad Rzemieniecki, Zbigniew Kwaśny), Lublinu (Zygmunt Sułowski, Janina Gawrysiakowa, Janina Kowalczyk, Piotr Rachwał, Bolesław Kumor) a Krakově (Krzysztof Zamorski, Bartosz Ogórek, Mateusz Wyźga, Konrad Wnęk). Zejména ve spojení s přirozeným pohybem obyvatelstva se vyvinuly studie o manželství, rodině a její domácnosti, včetně otázek plodnosti. Centrem takto zaměřených prací byla nejdříve Poznaň (Stanisław Borowski), v současnosti hrají v tomto směru významnější roli střediska v Bělostoku (Cezary Kukło, Piotr Guzowski, Marzena Liedke) a Vratislavi (Krystyna Górna, Konrad Rzemieniecki), v menší míře Toruň (Agnieszka Zielińska). Otázka úmrtnosti a trvání lidského života je relativně skromnější v polských historickodemografických výzkumech, těší se většímu zájmu v Poznani (Stanisław Borowski, Mieczysław Kędelski) a ve Vratislavi (Krystyna Górna, Edmund Piasecki).³⁹ Již od roku 1967 vychází v Polsku

šínTěšín 2011; Jaroslav ŠTIKA – Ivo STOLARĚÍK – Věra TOMOLOVÁ, Těšínsko. 3. díl. Rodina, obyčej, lidové léčitelství, Český Těšín – Rožnov pod Radhoštěm 2001; Týž: Těšínsko. 1. díl; Veronika TOMÁŠOVÁ, Evangelici na Těšínsku v tolerančním období, Český Těšín 2018.

- 33 Ryszard WÓJTOWICZ, *Z badań nad rozwojem demograficznym ludności parafii Stolkowice w latach 1766–1799*, Śląski Kwartalnik Historyczny „Sobótka“ 46/4, 1991; Konrad RZEMIENIECKI, *Ludność parafii radzionkowskiej w latach 1801–1850*, Przeszość Demograficzna Polski 23, 2002.
- 34 Tadeusz ŁADOGÓRSKI, *Ruch naturalny ludności Śląska w latach 1816–1849*, Przeszość Demograficzna Polski 4, 1971.
- 35 Stanisław MICHALKIEWICZ (ed.), *Historia Śląska. TOM III 1850–1918. Część II 1891–1918*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1985; Týž (ed.), *Historia Śląska. TOM II 1763–1850. Część II 1807–1850*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1970; Týž (ed.), *Historia Śląska. TOM III 1850–1918. Część I 1850–1890*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1976.
- 36 Cezary KUKŁO, *Demografia Rzeczypospolitej Przedrozbiorowej*, Warszawa 2009.
- 37 Franciszek POPIOŁEK, *Dzieje Śląska Austriackiego*, Cieszyn 1913; Kazimierz POPIOŁEK, *Historia Śląska. Od pradziejów do 1945 roku*, Katowice 1972 nebo Týž: *Studia z dziejów Śląska Cieszyńskiego*, Katowice 1958.
- 38 Z rozsáhlé bibliografie obou autorů například: Idzi PANIC (ed.), *Dzieje Śląska Cieszyńskiego od zarania do czasów współczesnych*, Svazky I–VI, Cieszyn 2009–2016. [autor svazků II. i III., redaktor celku]; Janusz SPYRA, *Historiografia a tożsamość regionalna w czasach nowożytnych na przykładzie Śląska Cieszyńskiego w okresie od XVI do początku XX wieku*, Częstochowa 2015.
- 39 Podrobněji k přehledu o historickodemografickém bádání v Polsku za poslední desetiletí viz Cezary KUKŁO, *Problematyka badawcza i środowiska naukowe demografii historycznej na łamach Przeszości Demograficznej*

periodikum věnované historické demografii *Przeszłość Demograficzna Polski*. V posledních letech vzniklo i na Slovensku více prací zabývajících se populačním vývojem, demografickými procesy nebo strukturami obyvatelstva, tyto výzkumy se pak soustředí především na meziválečné období⁴⁰ nebo na 19. století,⁴¹ pro potřeby prezentované studie byly využity poznatky z některých regionálních výzkumů.⁴²

Svatba v životě člověka

Život každého člověka se od narození po smrt uskutečňuje v životních cyklech, tedy ve specifických uzavřených biologicko-sociálních obdobích. Na jejich vrcholech, v bodech, kdy jedna životní etapa přechází v druhou, se nacházejí přechodové rituály, jež symbolizují určitou bránu do další životní fáze. Právě sňatek byl jedním z nejvýznamnějších přechodových rituálů, protože při něm docházelo k ukončení jednoho a zahájení nového úseku života člověka. Smysl uzavřeného manželství byl veskrze praktický, hlavní náplní bylo trvalé společné soužití manželů a zplození potomstva.⁴³ Manželství bylo jediným legálním prostorem, ve kterém mohl člověk uspokojovat své sexuální potřeby.⁴⁴ Ve společnosti ještě docela nedávno platilo, že nevstupovat do manželství je nepřirozené a abnormální. Příliš dlouhé setrvávání ve svobodném stavu nebo nepřítomnost dětí byly hodnoceny velmi negativně.⁴⁵

S uzavřením manželství bylo obyčejně spjato mnoho tradičních zvyků a obyčejů, často místně a etnicky úplně rozdílných.⁴⁶ Rovněž do slezské svatby byly zakomponovány mnohé svatební obřady a obyčeje běžné i v jiných regionech, na Těšínsku pak měly zvláštní nářeční pojmenování, zálety (zolyty), zasnuby (namowy), veřejné oznámení svatby (ohlášky neboli ogłoski), čepení nevěsty (czepiny nebo oczepiny) aj. V osobitém nářečí na Jablunkovsku se sňatek mnohokrát označovala slovem „věšeli/věseli“, církevní obřad pak polským výrazem „ślub“.⁴⁷

Slavnostní svatební ceremoniál v kostele měl v celé soustavě lidových svatebních obřadů a tradic spíše druhořadé postavení, protože svatba, která byla uzavřena v období před tridentickým koncilem (1545–1563), neznamenal církevní doživotní závazek před Bohem, ale spíše

Polski 1967–2016, Przeszłość Demograficzna Polski 39, 2017, s. 11–29.

- 40 Branislav ŠPROCHA – Pavol TIŠLIAR, *Náčrt vývoja sobášnosti na Slovensku v rokoch 1919–1937*, Bratislava 2008; Tiž: *Vývoj úmrtnosti na Slovensku v rokoch 1919–1937*, Bratislava 2008; Tiž: *Plodnosť a celková reprodukcia obyvateľstva Slovenska v rokoch 1919–1937*, Bratislava 2008; Tiž: *Štruktúry obyvateľstva Slovenska v rokoch 1919–1940*, Bratislava 2009; Tiž: *Populačný vývoj Podkarpatskej Rusi I. Demografická reprodukcia*, Bratislava 2009; Tiž: *Populačný vývoj Podkarpatskej Rusi II. Štruktúry obyvateľstva*, Bratislava 2009.
- 41 Zuzana KRUPOVÁ, *K demografickému vývoju na území Zvolenskej Ľupy v rokoch 1787–1921*, Banská Bystrica 2015; Ján GOLIAN, *Vývoj pôrodnosti vo farnosti Detva v rokoch 1781–1920*, *Historická demografie* 40/2, 2016, s. 227–257; Týž: *Vývoj úmrtnosti vo farnosti Detva v rokoch 1781–1920*, *Historická demografie* 41/1, 2017 s. 39–72; Týž: *Vývoj sobášnosti vo farnosti Detva v rokoch 1781–1920*, *Historická demografie* 40/1, 2016, s. 49–92.
- 42 Ján GOLIAN, *Konfesionálne a sociálne determinanty demografického vývoja na Podpolaní v dlhom 19. storočí*, disertační práce, Katolícka univerzita v Rožomberku, Filozofická fakulta, katedra historie, Ružomberok 2014.
- 43 L. DOKOUPIL – L. NESLÁDKOVÁ – R. LIPOVSKI, *Populace*, s. 67; L. DOKOUPIL – L. FIALOVÁ – E. MAUR – L. NESLÁDKOVÁ, *Přirozená měna*, s. 76; J. KAŠNÝ, *Manželství*, s. 13.
- 44 M. LENDEROVÁ, *K hříchu*, s. 96–105.
- 45 G. STUDNICKI, *Lidové zvyky*, s. 29.
- 46 Henryka WESOŁOWSKA, *Kultura ludowa*, in: S. Michalkiewicz (ed.), *Historia Śląska. TOM III 1850–1918. Część II 1891–1918*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1985, s. 694–696.
- 47 Podrobněji o svatebních zvycích na Těšínsku viz J. ŠTIKA – I. STOLAŘÍK – V. TOMOLOVÁ, *Těšínsko. 3. díl*, s. 124–153 nebo G. STUDNICKI, *Lidové zvyky*, s. 29–51.

světský veřejný projev právního závazku obou snoubenců. Ještě v 16. století bylo zcela běžnou praxí uzavírání manželství mimo farní kostel a bez přítomnosti kněze, pouze soukromě v domě za oboustranného souhlasu snoubenců a před úzkým shromážděním nejbližších příbuzných. K uzavření sňatku v období před tridentským koncilem zpravidla docházelo během svatební hostiny, jež se konala v domě nevěsty, manželský svazek byl potvrzen vzájemným navléknutím snubních prstenů. Církevní požehnání v kostele obvykle následovalo až teprve po svatební noci, kterou novomanželé prožili v domě rodičů nevěsty.⁴⁸ Až tridentský koncil v roce 1563 zařadil dekretem o sňatkové reformě „De reformatione matrimonii“, nazývané též podle svého prvního slova „Tametsi“, sňatek mezi „sedm svátostí“, čímž oficiální představitelé římskokatolické církve prosadili stvrzování manželských svazků v kostele a před Bohem, což přineslo důkladnější kontrolu nad věřícími a omezování přibývajících sňatků katolíků s protestanty.⁴⁹

Hrubá míra sňatečnosti a absolutní počty sňatků

Jako demografický ukazatel odráží sňatečnost nejbezprostředněji všechny změny v životě společnosti, především v ekonomickém vývoji.⁵⁰ V letech krizí, válek, neúrod a epidemií, tedy v období nejistoty, docházelo ke snižování počtu uzavřených sňatků, docházelo k jejich odkládání do příštích let, naopak v dobách příznivého vývoje v zemědělství či průmyslu zaznamenáváme vyšší počty uzavřených manželství. Hrubá míra nuptiality vykazovala v českých zemích po celé 19. století poměrně stálou úroveň, trvale se pohybovala kolem osmi uzavřených sňatků na 1000 přítomných obyvatel.⁵¹ I když je výzkum hrubé míry sňatečnosti populace Jablunkovska omezen chybějícími počty obyvatel zkoumaných obcí a měst do roku 1802, lze konstatovat, že vývoj nuptiality populace Jablunkovska tuto tezi potvrzuje, v letech 1803–1910 totiž dosahoval rekonstruovaný demografický ukazatel 7,8 až 8,3 sňatků na 1000 obyvatel. Sňatečnost sledovaného jablunkovského regionu však byla nižší například vůči údajům pro Pruské Slezsko,

48 Josef GRULICH, „Slavnostní okamžiky“ – svatební a křestní obřad v období raného novověku (Závěry tridentského koncilu a pražské synody ve světle jihočeských matričních zápisů z 2. poloviny 17. století), *Historická demografie* 24, 2000, s. 70–71, rozdílnost pojetí svatby v období raného novověku je řešena např. v díle: Jean-Claude BOLOGNE, *Svatby: Dějiny svatebních obřadů na Západě*, Praha 1997 nebo Richard van DÜLMEN, *Fest der Liebe. Heirat und Ehe in der frühen Neuzeit*. in: *Armut, Liebe, Ehre. Studien zur historischen Kulturforschung*, Frankfurt/Main 1988, s. 67–106; Jack GOODY, *The development the family and marriage in Europe*, Cambridge 1984, s. 145, 147–149, 151, 153, 167, 192, k manželství a sňatku také viz J. KAŠNÝ, *Manželství*; A. NAVRÁTILOVÁ, *Namlouvání*; H. STOKLASOVÁ, *Katolické přechodové rituály*, s. 153–193; Hana LINHARTOVÁ, *Církev a manželství ve druhé polovině 19. století*, diplomová práce, Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, Historický ústav, České Budějovice 1999 nebo I. KORBELÁŘOVÁ a kol., *Svatby*, zde pak i další literatura k tématu.

49 Například na Těšínském Slezsku se stal sňatek nástrojem pro převýchovu evangelíků, tedy špatně vychovaných katolíků“ neboli „zle vychovaných“ a přivádění „odpadlíků od víry“ čili „odszczepieńców od wiary“ zpět do „lůna“ katolické církve. Největší omezení každodenního života příslušníků evangelické církve v období raného novověku představovala kupříkladu v 18. století tzv. licenční karta. Evangeličtí pastoři měli zakázáno vykonávat jakýkoli z církevních úkonů (jednalo se především o křest, pohřeb a sňatek) bez oznámení svého záměru katolickému faráři v příslušné oblasti, následného zaplacení poplatku a získání tohoto písemného dokumentu, jenž opravňoval nekatolické duchovní k vykonání daného úkonu. „Licenční karty“ problematizovaly praktický život evangelíků až do poloviny 19. století, kdy nařízením císaře Františka Josefa I. z ledna 1849 vydávání těchto listin skončilo. Podrobněji viz K. MICHEJDA, *Dzieje kościoła ewangelickiego*, s. 117, 134, 196–199, 202–205, 214, 222–223, 225, 260–261 a 263–265 nebo V. TOMÁŠOVÁ, *Evangelici*, s. 13–16, 20–38.

50 Lumír DOKOUPIL, *Přirozený pohyb obyvatelstva a jeho úloha v populačním vývoji ostravské průmyslové oblasti v období její geneze a počátečního vývoje*, Praha 1972, s. 11.

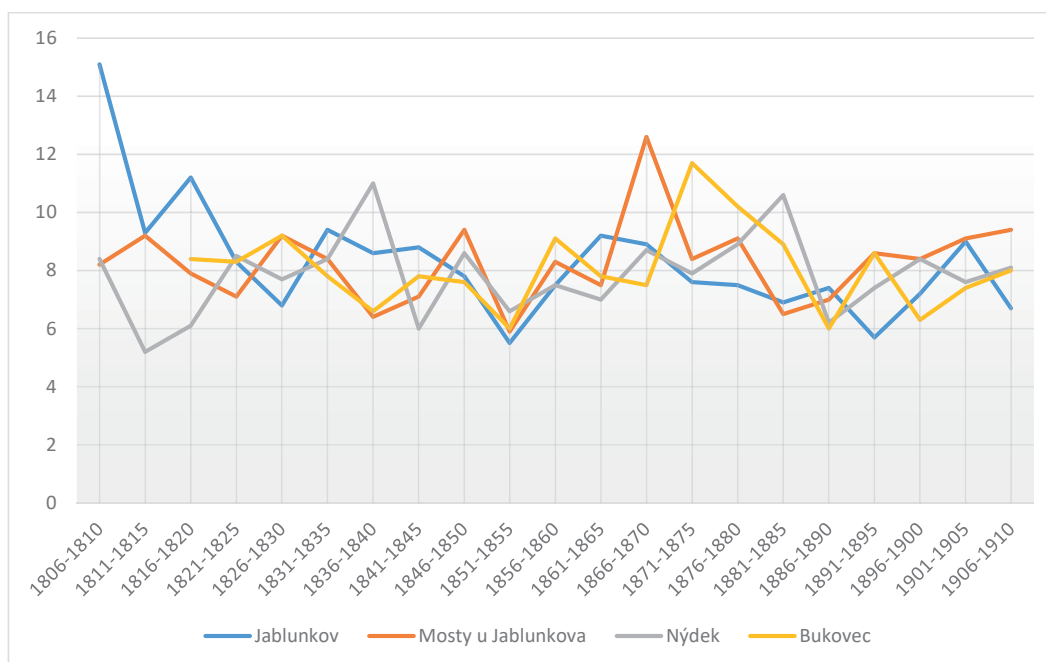
51 L. KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj*, s. 69.

kde se nuptialita v průběhu 19. století ustálila na úrovni kolem 9 %⁵² nebo vzhledem k míře sňatečnosti v nedaleké frýdecko-místecké aglomeraci, která se zde vyšplhala na průměrných 9,6 %.⁵³ Na Jablunkovsku byla nejnižší hrubá míra nuptiality v 19. století ve vesnicích Nýdek a Bukovec, dosáhla 7,8 %, respektive 8 %. V Mostech u Jablunkova a v samotném Jablunkově byla tato míra nepatrně vyšší, průměr činil v obou lokalitách 8,3 %. Počty sňatků vykazovaly v celém zkoumaném období značné výkyvy, a to jak v ročních úhrnech, tak také v jednotlivých pětiletích.

Graf 1: Hrubá míra sňatečnosti na Jablunkovsku v jednotlivých pětiletích 1806–1910 (v promilích)

Zdroje: ZA v Opavě, Římskokatolické fary Jablunkov, Mosty u Jablunkova, Vendryně, Evangelické fary a. v. Bystřice nad Olší, Návsí, matriky oddaných 1806-1910, vlastní výpočty.

Počty sňatků vykazovaly na Jablunkovsku na přelomu 18. a 19. století určité výkyvy v pětiletých i ročních úhrnech, které byly zřejmě zapříčiněny přirozeným průběhem sňatečnosti. V období 1791–1795 zaznamenáváme nižší počty svateb ve všech oblastech zkoumaného regionu. Avšak již v následujícím pětiletí evidujeme na Jablunkovsku nárůst uzavřených manželství, kupříkladu v Mostech u Jablunkova či v Jablunkově, v obou případech se jednalo o druhý nejvyšší počet svateb v letech 1791–1850 za pětiletí. V horském Nýdku bylo naopak ve zkoumaných pětiletích v období 1791–1820 uzavřeno nejméně sňatků v celém 19. století. Příčinou nízké úrovně hrubé míry nuptiality zejména v prvních pěti letech 90. let 18. století mohla být napjatá situace vycházející z dlouholetých sporů mezi obyvateli Jablunkovska a úředníky

52 T. ŁADOGÓRSKI, *Ruch*, s. 63.

53 R. LIPOVSKI, *Populační vývoj frýdecko-místecké aglomerace*, s. 139.

Těšínské komory o využívání rozlehlých horských a podhorských oblastí. Konflikt, jenž měl mnohé sociální a ekonomické dopady na obyvatele zkoumaného regionu, se vlekl již od počátku 18. století, zesílil pak v jeho druhé polovině, vše měla nakonec vyřešit regulační smlouva uzavřená roku 1800, ve které se „horalé“ vzdali přibližně 8 % ploch výměnou za libovolné vysekávání křoví kolem pastvin či pasení neomezeného množství dobytka.⁵⁴ Obyvatelé slezského regionu se však soustředili na jiné způsoby obživy, což je jedním z eventuálních vysvětlení vysokých hodnot v letech 1796–1800, ve kterých mohli třeba obyvatelé Mostů u Jablunkova a Jablunkova najít své uplatnění a zdroj obživy například při výstavbě císařské neboli též Jablunkovské či Uherské silnice dostavěné v roce 1802.⁵⁵

Celý region Jablunkovska vykazoval na počátku 19. století poměrně vysokou sňatečnost, například v letech 1806–1810 se v průměru uzavíralo více než 10 sňatků na 1000 obyvatel.⁵⁶ Avšak již v dalších letech registrujeme v tomto slezském regionu snížení nuptiality, které bylo zapříčiněno nejistou ekonomickou situací způsobenou napoleonskými válkami,⁵⁷ dalším impulsem pro tento pokles sňatečnosti byl bezpochyby státní bankrot Rakouského císařství v roce 1811.⁵⁸ Tyto události vyvolaly inflaci, která způsobila zhoršení sociálních poměrů obyvatel Těšínského Slezska a dalších regionů. Na představitele nejchudších vrstev dopadlo nejtěživěji břemeno zvyšující se především daňové zátěže nebo drahoty,⁵⁹ během napoleonských válek došlo v celém Slezsku rovněž k úpadku řemesel.⁶⁰ V důsledku těchto změn ekonomických podmínek mohlo dojít ke krátkodobému poklesu sňatečnosti, o čemž rovněž svědčí výzkumy R. Lipovského a L. Kárníkové.⁶¹ K nepříznivému ekonomickému stavu přispěla také hladová krize a epidemie v letech 1816–1817.⁶² Svůj negativní vliv mohly mít rovněž pokračující

54 Důkladněji k tomuto tématu viz Gustaw MORCINEK, *Śląsk. Cuda Polski*, Poznań 1933, s. 35–37; Janusz SPYRA, *Życie gospodarze*, in: J. Spyra: *Śląsk Cieszyński w okresie 1653-1848*, Cieszyn 2012, s. 140–149; Milan ŠMERDA, *Císař Josef II. na Těšínsku v roce 1766*, *Těšínsko* 48/3, 2005, s. 1–7; Blanka PITRONOVÁ, *Těšínské Beskydy na sklonku feudalismu. Salašnictví a lesní hospodářství v Těšínských Beskydách na přelomu 18. a 19. století*, Publikace Slezského ústavu Československé akademie věd v Opavě 55, Brno 1968; Karel GAURA, *Mosty u Jablunkova v letech 1648–1848*, *Těšínsko* 24/4, 1981, s. 17–20 nebo I. STOLAŘÍK – J. ŠTIKA – V. TOMOLOVÁ, *Těšínsko. 1. díl*, s. 146–150.

55 Mosty u Jablunkova vedla Jablunkovská nebo také Uherská silnice, která představovala významnou silniční spojnici mezi Rakouským Slezskem a Uherskem, mj. pro obchodní výměnu a transport soli. Již k roku 1779 nacházíme zmínky o stavebních činnostech nebo o vyplácených příspěvcích z 80. a 90. let 18. století. Práce poddaných z Mostů u Jablunkova spočívala v dovážení dřeva z komorních lesů a vyložení silničního úseku kládami. Celá Jablunkovská silnice byla dokončena roku 1802. Podrobněji viz Martin KRŮL, *Komunikační význam Jablunkovského průsmyku a jeho vliv na život obce*, in: R. JEŽ – D. PINDUR a kol, *Mosty u Jablunkova včera a dnes. Mosty kolo Jablunkowa wczoraj i dziś*, s. 77–78.

56 Kupříkladu městečko Jablunkov mělo v pětiletí 1806–1810 nejvyšší zaznamenanou hrubou míru nuptiality v celém 19. století, konkrétně 15,1 %.

57 Ludmila FIALOVÁ, *Vývoj sňatečnosti*, *Historická demografie* 12, 1987, s. 208 nebo Józef CHLEBOWCZYK – Stanisław MICHALKIEWICZ, *Stosunki polityczne i ruchy społeczne w latach 1807–1815*, in: S. Michalkiewicz (ed.), *Historia Śląska. TOM II 1763–1850. Część II 1807–1850*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1970, s. 70.

58 B. PITRONOVÁ, *Těšínsko v letech 1653–1848*, s. 57.

59 Józef CHLEBOWCZYK, *Nad Olzą*, Katowice 1971, s. 13–14; Janusz SPYRA, *Dzieje polityczne*, in: J. Spyra, *Śląsk Cieszyński w okresie 1653–1848*, Cieszyn 2002, s. 99–100 nebo K. MICHEJDA, *Kronika ewangelického zboru*, s. 21.

60 Stanisław MICHALKIEWICZ, *Rozwój przemysłu i rzemiosła*, in: S. Michalkiewicz (ed.), *Historia Śląska. TOM II 1763–1850. Część II 1807–1850*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1970, s. 258–261.

61 Radek LIPOVSKI, *Lidé poddanských měst Frýdku a Místku na sklonku tradiční společnosti (1700–1850)*, Ostrava 2013, s. 108 a L. KÁRNÍKOVÁ: *Vývoj*, s. 72–73.

62 Ve zkoumaném regionu byla jedna z nejhorších situací v Jablunkově a Mostech u Jablunkova, kde v roce 1817 pro-

rozpory mezi jablunkovskými horaly a Těšínskou komorou o odlesňování beskydských lesů a rozšiřování pasteveckých pozemků, jež vrcholily rokem 1812, kdy došlo k odebrání rozsáhlých pastevečnických lesů pro účely zalesňování, respektive k vydání zákazu pastvy koz, které byly důležitým zdrojem obživy.⁶³ Propad nuptiality však nesouvisel jen s ekonomickou situací, ale také se změnami demografickými. V tomto období totiž docházelo nejen v českých zemích, ale např. i v Pruském Slezsku k odkládání sňatků do poklidnějších let, což se mimo jiné projevilo zvýšením sňatkového věku o tři až čtyři roky.⁶⁴ Pokles sňatečnosti v tomto období však neprobíhal ve všech oblastech regionu ve stejnou dobu, zatímco v letech 1811–1815 dosáhla hrubá míra nuptiality v obci Mosty u Jablunkova 9,2 ‰, v horské obci Nýdek byla tato míra ve stejném období o rovné tři promilové body nižší (5,2 ‰), ve městě Jablunkov pak evidujeme výraznější pokles sňatečnosti ve 20. letech 19. století, v zapadlém Bukovci se zkoumaná míra např. od roku 1816 do konce 30. let v průměru pohybovala kolem 8,4 ‰. Z představeného výzkumu se lze domnívat, že některé odlehlejší, zejména horské oblasti Jablunkovska byly se špatnými ekonomickými a sociálními podmínkami konfrontovány rychleji, což se projevilo bezprostředním poklesem sňatečnosti (Nýdek), avšak jiné podhorské, pasekářské či zemědělské oblasti (Bukovec) nemusely být krizí ekonomickou a sociální dotčeny tak razantně. Hrubá míra sňatečnosti Jablunkovska se v letech 1811–1820 pohybovala průměrně kolem 8,2 ‰, v lokálním měřítku byl pak region Jablunkovska v tomto desetiletí co se výše nuptiality týče méně produktivní než textilní frýdecko-místecká aglomerace o 1,2 promilových bodů.⁶⁵

Po tomto kratším útlumu sňatečnost opět postupně rostla ve 20. a 30. letech a příznivý trend byl zastaven až krizí tzv. hladových let na přelomu 40. a 50. let 19. století, kdy se hrubá míra nuptiality zkoumaného regionu propadla na nejnižší hodnoty za celé 19. století. Sňatečnost oblasti Jablunkovska se ve 20. a 30. letech pozvolně srovnala s hodnotami pro celé české území, v rámci celozemského pozorování zůstávala jen nepatrně nižší (v letech 1821–1830 byl průměr českých zemí o 0,2, v letech 1831–1840 o 0,1 promilových bodů vyšší).⁶⁶ Vyšší rozdíly zaznamenáme po komparaci s údaji pro ostravskou průmyslovou oblast, kde se od 30. let 19. století objevuje stabilně vyšší nuptialita populace jádra průmyslové oblasti i po srovnání s českými zeměmi,⁶⁷ nebo s industriálnějším regionem Frýdecko-Místek, ve kterém byla míra sňatečnosti vyšší než v tradičním jablunkovském regionu ve 20. letech o 1,3 promilových bodů, ve 30. letech dokonce o 2,6 promilových bodů.⁶⁸ Rovněž ve srovnání s Pruským Slezskem vykazoval zkoumaný region nižší úroveň tohoto ukazatele, např. ve 30. letech činil rozdíl 0,5 promilových bodů.⁶⁹

Zcela mimořádné období na Jablunkovsku představují hladová léta v polovině 19. století,

pukla epidemie úplavice, hrubá míra úmrtnosti dosahovala v těchto lokalitách 77,9 ‰, respektive 66,0 ‰. Podle M. Livi Bacciho došlo v této době k poslední existenční krizi celoevropského rozsahu. Podrobněji viz Massimo Livi BACCI, *Populace v evropské historii*, Praha 2003, s. 169.

63 M. KŘENKOVÁ, *Dolní Lomná*, s. 37–38 nebo Irena CICHÁ, *Beskydské gruně nad Olzou a Wislou. Beskidzkie gronie nad Olzą i Wisłą*, Český Těšín 2007, s. 24–28.

64 L. FIALOVÁ, *Vývoj sňatečnosti a plodnosti*, s. 209 nebo Tadeusz ŁADOGÓRSKI, *Ludność*, in: S. Michalkiewicz (ed.), *Historia Śląska. TOM II 1763–1850. Część II 1807–1850*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1970, s. 100–101.

65 R. LIPOVSKI, *Populační vývoj frýdecko-místecké aglomerace*, s. 139.

66 L. KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj*, s. 336.

67 Lumír DOKOUPIL, *Demografický vývoj ostravské průmyslové oblasti v období její geneze a počátečního vývoje*, Závěrečná zpráva úkolu VIII-3-10/1, s. 19.

68 R. LIPOVSKI, *Populační vývoj frýdecko-místecké aglomerace*, s. 139.

69 T. ŁADOGÓRSKI, *Ludność*, s. 102.

kteřá znamenala ve vývoji populace Těšínských Beskyd poslední katastrofický zásah starého typu. Trvale nepříznivé klimatické podmínky, které přetrvávaly již od podzimu roku 1844,⁷⁰ zapříčinily zničení úrody, což mělo velmi negativní dopad na výživu obyvatel Jablunkovska. Lidé museli jíst nezdravá a nevydatná jídla, např. nezralé ovoce a zeleninu nebo dokonce trávu, kopřivy, kořínky rostlin, žaludy, bukvice nebo kůru stromů. Obzvláště ve zkoumané jižní části Těšínského Slezska se ve velkém množství začaly objevovat na polích a kolem cest mrtvoly lidí zemřelých hladem.⁷¹ Například obyvatelé Bukovce se vydávali pro obilí až na území dnešního Slovenska do Topoľčianek u Nitry, ale ani tam nebylo možné obilí koupit.⁷² Důsledkem hladu a bídy bylo šíření různorodých epidemií, jejichž ohniskem byly zprvu nejjihnější hornaté části Těšínska, odkud se však šířily do dalších oblastí.⁷³ Krize hladových let znamenala pro zdejší obyvatelstvo jen těžko představitelné utrpení, přinesla bídu a hlad v celém regionu, vedla k výraznému snížení populace. Hladová léta nezasáhla do poměrů obyvatelstva Těšínských Beskyd jen extrémním zvýšením úmrtnosti,⁷⁴ ale také významnými změnami ve vývoji porodnosti a sňatečnosti. Krize přelomu 40. a 50. let 19. století přinesla značné výkyvy vývoje nuptiality, měla nepříznivý vliv nejen na celkový vývoj populace, ale rovněž také na vyváženost jeho biologických struktur.⁷⁵ Tato agrární krize (suchá hniloba brambor), která vyvolala hladomor,⁷⁶ byla prohloubena první velkou krizí domácího průmyslu (zasáhla textilní odvětví, zejména lnářství) na Těšínsku v polovině 40. až 50. let 19. století. Rovněž i tato skutečnost měla vliv na zhoršení životních podmínek obyvatel Jablunkovska. Krize domácího průmyslu měla nadregionální charakter (zasáhla i další části Slezska, také Moravu nebo Čechy), byla vyvolána konkurencí v podobě nastupujícího továrního průmyslu. Na Jablunkovsku se domácí průmysl provozoval například v Bukovci, Nýdku, Košariskách či Jablunkově. V roce 1856 bylo na tkalcovství v rámci domácího průmyslu na Těšínsku odkázáno na 30 000 obyvatel.⁷⁷

Již před samotným začátkem první vlny epidemií v letech 1847–1848 obyvatelstvo obcí v Těšínských Beskydech výrazně zaostávalo výši porodnosti a sňatečnosti za průměrnými hodnotami populace českých zemí. Zvláště na Jablunkovsku byly registrovány daleko nižší hodnoty nuptiality (kolem 5 ‰) a v souvislosti s tímto stavem také natality (30 ‰).⁷⁸ Avšak již v následujícím roce se míra sňatečnosti v Nýdku zvýšila na rovných 7 ‰, naproti tomu kupříkladu v městečku Jablunkov či v obci Mosty u Jablunkova došlo v roce 1847 ke snížení hrubé míry sňatečnosti oproti roku 1846 o 5,2, respektive 0,6 promilových bodů. Specifické postavení zaujímá v podhorském prostředí lokalizovaná obec Bukovec, kde v letech 1846

70 Blíže viz Andělín GROBELNÝ, *Hladová léta ve Slezsku 1846-1856*, Slezský sborník 56/1–2, 1958, s. 55–78 a 193–214 nebo Józef CHLEBOWCZYK, *O komornikach i o „głodnych rokach“*, in: Týž, *Cieszyńskie szkice historyczne II*, Katowice 1984, s. 39–50.

71 A. GROBELNÝ, *Hladová léta*, s. 55 a 66–69 nebo K. GAURA, *Bystřice nad Olší*, s. 49.

72 Antoni SZPYRC, *Historie obce do roku 1990*, in: J. Byrtus – R. Czepczor – Bronisław Ondraszek – Antoni Szpyrc a kol., *Bukovec – nejvýchodnější obec České republiky. Bukowiec – znad krańca Republiki Czeskiej*, Vendryně 2013, s. 19.

73 Lumír DOKOUPIL, *Důsledky hladových let v polovině 19. století pro vývoj populace Těšínských Beskyd*, Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě, řada C-10, Ostrava 1975, s. 60.

74 Hrubá míra úmrtnosti dosáhla například v roce 1847 v obci Mosty u Jablunkova 92,9 ‰.

75 L. DOKOUPIL, *Důsledky hladových let*, s. 59–60.

76 Odhaduje se, že v období tzv. hladových let zemřelo na Těšínském Slezsku kolem 25 000 lidí. Podrobněji viz K. POPIOLEK, *Historia Śląska*, s. 157.

77 M. MYŠKA, *Region a industrializace*, s. 199–207.

78 L. DOKOUPIL, *Důsledky hladových let*, s. 65.

a 1847 dosahovala hrubá míra nuptiality průměrně vysoké úrovně 9,5 %, naopak v letech 1848 a 1849 rapidně klesla na 4,7 %, respektive 5,9 %.⁷⁹ Rovněž na nedalekém Třinecku registrujeme ve druhé polovině 40. let 19. století značně rozkolísaný vývoj hrubé míry sňatečnosti, například v roce 1848 dosahovala hladina této míry v samotném hutnickém Třinci 2,7 %, v sousední Vendryni 7,8 %.⁸⁰ Ve spojení s nižšími hodnotami nuptiality registrujeme také nižší hodnoty natality, ve všech zkoumaných lokalitách na Jablunkovsku došlo k poklesu hluboko pod hranici 40 ‰, v některých případech v roce 1847 až k 20 ‰ (Hrádek, Písek, Mosty u Jablunkova aj.). V Bukovci se míra porodnosti v roce 1848 propadla dokonce na 9,5 ‰.⁸¹ Nejhlubší propad porodnosti se však dostavil až v následujícím roce, v některých oblastech zkoumané části Slezska kolísala hrubá míra porodnosti mezi 12 až 15 narozenými dětmi na tisíc obyvatel. Získané údaje pouze potvrzují tezi, že sňatečnost velice rychle reagovala nejen na společenské a sociální změny, ale též na probíhající epidemie. V celozemském porovnání vykazoval sledovaný jablunkovský region v letech 1846–1850 totožnou úroveň sňatečnosti s českými zeměmi 8,4 ‰,⁸² avšak v lokálním srovnání s hutnickým Třineckem⁸³ či textilním Frýdecko-Místecem⁸⁴ byla zkoumaná míra převážně zemědělského Jablunkovska ve druhé polovině 40. let nižší o 0,6, respektive 1,8 promilových bodů.

Pozoruhodným úkazem je nápadné zvýšení sňatečnosti v letech 1848–1851. Jestliže dosahovala v tomto období hrubá míra sňatečnosti populace českých zemí v průměru 8,4–8,6 ‰,⁸⁵ sňatečnost obyvatelstva Jablunkovska překračovala v některých oblastech hranici 14 nebo 16 promile (např. Nýdek, Mosty u Jablunkova). Výjimku představuje populace města Jablunkova nebo obce Bukovec, kde se nuptialita v letech 1848 a 1849 pohybovala v rozmezí od 5 ‰ do 6,2 ‰, respektive od 4,7 ‰ do 5,9 ‰.⁸⁶ Tento krátkodobý vzestup v některých lokalitách Jablunkovska souvisel se zlepšením životních podmínek po sklizni roku 1848 a s realizací odkládaných sňatků v předchozích letech, avšak hlavně s výrazným navýšením podílu druhých a dalších sňatků, jejichž předpokladem byly katastrofické důsledky epidemií v letech 1847–1848. Podíl druhých a dalších sňatků převýšil ve zkoumaném slezském regionu v roce 1848 polovinu všech uzavřených manželství (kupříkladu Nýdek, Mosty u Jablunkova). Výjimečný růst míry sňatečnosti, jenž kulminoval ve frýdecké části Beskyd již v roce 1848 (18 promile), v jablunkovské části Beskyd v roce 1850 (17 promile), předpovídal zvýšení porodnosti v příštích letech.⁸⁷

Se začátkem 50. let 19. století však nastává pokles nuptiality, který je charakteristický pro obyvatelstvo jednotlivých obcí na Jablunkovsku, avšak v každé lokalitě měl jiný průběh a odlišnou intenzitu. Už rok 1851 signalizoval postupné snižování sňatečnosti, ale v některých lokalitách se v tomto roce zkoumaná hrubá míra držela na poměrně vysokých hodnotách (např. v Hrádku, Návsi, Lomné či Písku dosahovala v průměru 12–14 ‰, v Nýdku či Jablunko-

79 N. RACHFALÍKOVÁ, *Demografický vývoj obce Bukovec*, s. 119.

80 Z. LITNEROVÁ, *Demografický vývoj Třinecka*, s. 106.

81 N. RACHFALÍKOVÁ, *Demografický vývoj obce Bukovec*, s. 116.

82 L. KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj*, s. 336.

83 Z. LITNEROVÁ, *Demografický vývoj Třinecka*, s. 37.

84 R. LIPOVSKI, *Populační vývoj frýdecko-místecké aglomerace*, s. 139.

85 L. KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj*, s. 336.

86 N. RACHFALÍKOVÁ, *Demografický vývoj obce Bukovec*, s. 119.

87 L. DOKOUPIL, *Důsledky hladových let*, s. 65–70.

vě 8–9,4 ‰, naopak v Mostech u Jablunkova kolem 7 ‰, v Bukovci pak 5,5 ‰).⁸⁸ Všeobecně klesající tendence se na Jablunkovsku projevuje především od roku 1852. Křivka nuptiality beskydské populace se stále více odchylovala od celozemských průměrů, v letech 1854 a 1855 pak registrujeme nejnižší hodnoty nejdříve na Frýdecku, pak také na Jablunkovsku, ve kterém hrubá míra sňatečnosti činila 4 ‰ (např. v lokalitě Lomná dosáhla v roce 1852 dokonce 16 ‰, avšak hned v následujícím roce prudce klesla na 5 ‰, v letech 1854 a 1855 zaznamenáváme nejhorší situaci kupříkladu v Hrádku, Jablunkově, Lomné či Návsi, míra sňatečnosti se zde pohybuje i v rozmezí 1–4 ‰, naopak v obcích Nýdek či Písek neklesá pod hranici 5,5 ‰).⁸⁹ Představený rapidní pokles v celé první polovině 50. let lze vysvětlit hned několika skutečnostmi. Snížení souvisí s nepříznivou hospodářskou a sociální situací, která nastala po prodloužení hladových let na Těšínsku, toto krizové období bylo doprovázeno neúrodou, bídou, hladem a nezaměstnaností,⁹⁰ projevíly se v něm taktéž nové vlny epidemií (cholera, neštovice, úplavice), rovněž se do něj promítla deformace struktur populace podle věku, způsobená epidemiemi nejen z počátku hladových let, ale také z 30. let 19. století, kdy zejména na Jablunkovsku strmě vzrostla úmrtnost, došlo též k poklesu porodnosti.⁹¹ Hrubá míra zkoumaného slezského regionu se na počátku druhé poloviny 19. století stejně jako v celé ostravské aglomeraci⁹² pohybovala pod úrovní celozemských hodnot. Pokud se hrubá míra sňatečnosti celých českých zemí v letech 1851–1855 držela na úrovni 8,6 ‰,⁹³ byla míra sňatečnosti beskydské populace na Jablunkovsku nižší přibližně o 2,6 promilových bodů. Pokles nuptiality v těchto letech byl doprovázen snížením porodnosti, jejíž křivka se v některých oblastech zkoumaného slezského teritoria dostala i pod hranici 20 ‰ (např. Hrádek nebo Návsi).⁹⁴

Tabulka 2: Počty sňatků ve vybraných lokalitách Jablunkovska v jednotlivých pětiletích 1791–1910

Období	Počty sňatků			
	Jablunkov	Mosty u Jablunkova	Nýdek	Celkem
1791–1795	103	38	27	168
1796–1800	118	69	23	210
1801–1805	85	55	25	165
1806–1810	133	53	28	214
1811–1815	87	62	19	168
1816–1820	110	55	24	189
1821–1825	86	51	36	173
1826–1830	74	68	35	177

88 N. RACHFALÍKOVÁ, *Demografický vývoj obce Bukovec*, s. 119.

89 L. DOKOUPIL, *Důsledky hladových let*, s. 67–71.

90 Krize tzv. hladových let trvala na Těšínsku až do roku 1856. Podrobněji viz A. GROBELNÝ, *Hladový léta*, s. 205–210. Též K. GAURA, *Bystřice nad Olší*, s. 51.

91 L. DOKOUPIL, *Důsledky hladových let*, s. 70–71.

92 L. DOKOUPIL, *Demografický vývoj ostravské průmyslové oblasti*, s. 28.

93 L. KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj*, s. 336.

94 L. DOKOUPIL, *Důsledky hladových let*, s. 71.

1831–1835	107	64	42	213
1836–1840	103	50	57	210
1841–1845	110	57	33	200
1846–1850	101	78	50	229
1851–1855	74	50	40	164
1856–1860	105	72	48	225
1861–1865	134	67	47	248
1866–1870	134	116	61	311
1871–1875	118	79	58	255
1876–1880	121	88	68	277
1881–1885	114	64	83	261
1886–1890	124	71	50	245
1891–1895	97	90	61	248
1896–1900	123	91	71	285
1901–1905	160	101	65	326
1906–1910	128	107	70	305
1791–1910	2649	1696	1121	5466

Zdroje: ZA v Opavě, Římskokatolické fary Jablunkov, Mosty u Jablunkova, Vendryně, Evangelické fary a. v. Bystřice nad Olší, Návsi, matriky oddaných 1791–1910.

Od druhé poloviny 50. let 19. století registrujeme pozvolný růst sňatečnosti v populaci Jablunkovska, který přes menší výkyvy vrcholí na konci 60. let. Zajímavým jevem je pětiletí 1866–1870, křivka nuptiality populace jablunkovského regionu činila v průměru 9,4 ‰. Výjimečnou situaci v tomto období představuje obec Mosty u Jablunkova, v druhé polovině 60. let zde bylo dosaženo vysoké nuptiality 12,6 ‰.⁹⁵ Po komparaci s jinými oblastmi zkoumaného území, například s populací města Jablunkov nebo horské obce Nýdek zjišťujeme, že hrubá míra sňatečnosti obyvatelstva Mostů byla v obou případech o 3,9 promilových bodů vyšší, sňatečnost zapadlé zemědělské obce Bukovec pak převyšovala dokonce o 5,1 promilových bodů.⁹⁶ Křivka nuptiality populace Mostů u Jablunkova převyšovala zejména nýdeckou či jablunkovskou až do konce 70. let. K podobným výsledkům dojdeme, srovnáme-li vývoj sňatečnosti populace vybrané obce s průměrem českých zemí v těchto letech.⁹⁷ Zjistíme totiž, že míra nuptiality obyvatelstva této slezské obce převyšovala celozemskou o 3,7 promilových bodů. Lze se domnívat, že vyšších úrovní hrubé míry sňatečnosti bylo v Mostech u Jablunkova dosaženo díky probíhající intenzivní industrializaci, konkrétně díky výstavbě Košicko-bohumínské drá-

95 V jednotlivých letech druhé poloviny 60. let 19. století byla nejvyšší hrubá míra sňatečnosti populace vesnice Mosty u Jablunkova zaznamenána v letech 1867 (14,8 ‰), 1869 (16,8 ‰) a 1870 (15,7 ‰). Vysoké sňatečnosti odpovídala i poměrně vysoká porodnost (např. v roce 1870 dosáhla 54,5 ‰).

96 N. RACHFALÍKOVÁ, *Demografický vývoj obce Bukovec*, s. 39.

97 L. KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj*, s. 336.

hy, železničního spojení z Bohumína do Košic s prodloužením do Prešova, výstavba probíhala právě v letech 1867–1872. Tato železniční tepna se výraznou měrou podílela na rozvoji zdejších průmyslových podniků, poskytla také pracovní příležitosti obyvatelstvu celého regionu,⁹⁸ čímž vedla ke zlepšení životních podmínek. Taktéž ve Vendryni, obci na Třinecku ležící rovněž na Košicko-bohumínské dráze, evidujeme na přelomu 60. a 70. let vysoké hodnoty hrubé míry sňatečnosti, kupříkladu od roku 1868 do roku 1871 neklesla zkoumaná míra pod hranici 9 %, v roce 1869 pak dosahovala 15,6 %.⁹⁹ Rovněž v obcích ostravské průmyslové aglomerace lze v 60. letech 19. století, zejména pak v jejich závěru, pozorovat znatelný vzestup hrubé míry sňatečnosti. V západní části jádra ostravské průmyslové oblasti dosahovala v průměru k roku 1869 rovných 13 %, čímž byla o 4,1 promilových bodů vyšší než celozemský průměr, který v tomto období vykazoval rovněž vzrůstající tendenci.¹⁰⁰ Též nuptialita frýdecko-místecké průmyslové aglomerace vykazovala v 60. letech a v prvním pětiletí 70. let vysokou průměrnou úroveň 9,6 %, v letech 1866–1875 převyšovala míru sňatečnosti jablunkovského regionu o 0,9 promilových bodů a to i přes to, že v této době byla realizována na Jablunkovsku výstavba Košicko-bohumínské dráhy, která mohla pro mnoho rodin zkoumaného regionu znamenat zlepšení ekonomických a sociálních možností. Hlavní příčinou relativně vysoké sňatečnosti na přelomu 60. a 70. let 19. století (v letech 1866–1870 v Místku až 12,3 %) byl rovněž velký „boom“ staveb v období velké konjunktury trvající do hospodářského krachu v roce 1873.¹⁰¹ Rovněž průmyslový Lískovec u slezského Frýdku evidoval v 60. a 70. letech příznivý vývoj nuptialitních poměrů, v některých letech dosahovala hrubá míra sňatečnosti 14–16 %.¹⁰² Celé období od roku 1856 lze považovat v českých zemích za poměrně klidné, hlavně díky velké konjunktře na přelomu 60. a 70. let 19. století dochází k delšímu vzestupu sňatečnosti, jejíž míra se v tomto období konce šedesátých a začátku sedmdesátých let pohybovala v celozemských průměrech kolem 9,2 %.¹⁰³

Charakteristickou tendencí závěru 19. a počátku 20. století bylo snižování hrubé míry sňatečnosti v mnoha regionech českých zemí. Například v Čechách na počátku 70. let převyšovala 9 %, na začátku 80. let a na přelomu 19. a 20. století dosáhla přes 8 %, na Moravě, když pomineme zvýšení na 9,1 % z počátku 70. let, se stále udržovala pod hranici 8 %, v Rakouském Slezsku se pohybovala v rozmezí 7,5–8,8 %, pokles nastává přibližně od roku 1901. Rovněž politický okres Těšín měl velice podobné míry sňatečnosti, ve sledovaném období to bylo v průměru 8,5 %, mírnější pokles nastává v prvních letech 20. století.¹⁰⁴ Žilo zde vedle venkovského, převážně zemědělského, také průmyslové dělnické obyvatelstvo, vedle zbylého

98 Nejen mnoho obyvatel obce Mosty u Jablunkova našlo zdroj obživy při realizaci této železnice. Podrobněji k celému tématu viz Jan WOJTYLA, *Pamětní kniha Mostů u Jablunkova*, 1. díl, Mosty u Jablunkova, 1953–1975, 1977, str. 14. Online: http://www.archives.cz/zao/media/fm/06_kroniky/Mosty_u_J/dil_1/index.html. Citováno ke dni 16. 1. 2018; M. KRŮL, *Komunikační význam*, s. 79; Vojtěch HERMANN, *Jablunkovské tunely*, Vendryně 2013, s. 50–113, Petr POPELKA, *Zrod moderní dopravy. Modernizace dopravní infrastruktury v Rakouském Slezsku do vypuknutí první světové války*, Ostrava 2013, s. 164–169.

99 Z. LITNEROVÁ, *Demografický vývoj Třinecka*, s. 39.

100 L. DOKOUPIL, *Demografický vývoj ostravské průmyslové oblasti*, s. 28.

101 R. LIPOVSKI, *Populační vývoj frýdecko-místecké aglomerace*, s. 139 a 142.

102 Alena ŠILBACHOVÁ, *Demografická revoluce ve vývoji obyvatelstva zázemí ostravské průmyslové oblasti (na příkladě populace Lískovce)*, diplomová práce, Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, Ostrava 1984, s. 39.

103 L. KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj*, s. 126, 131 a 336.

104 Ještě na začátku 20. století však atakovala hrubá míra nuptiality hranici 9 promile, například v roce 1901 to bylo konkrétně 9,5 %. Mírnější pokles nastává až v letech před první světovou válkou. Podrobněji viz L. DOKOUPIL – L. NESLÁDKOVÁ – R. LIPOVSKI, *Populace*, s. 77–80 a 349.

městského. Ve vybraných lokalitách Jablunkovska měl vývoj sňatečnosti diferencovaný průběh. Ve městě Jablunkov se v celém vymezeném období hladina hrubé míry nuptiality držela pod úroveň nejen okolních obcí, ale též Rakouského Slezska nebo Těšínska. Sňatečnost v tomto městečku na jihu Těšínského Slezska dosahovala v 70. letech maximálně 7,6 promile, až na zvýšení na 9 ‰ v prvních pěti letech 20. století se pohybovala na velmi nízkých mírách 5,7–7,6 ‰. Značnou rozkolísanost i v pětiletých průměrech představuje nuptialita horské obce Nýdek, její křivka se rostla až do první poloviny 80. let (10,6 ‰), aby se hned v následujícím pětiletí propadla o více než 4 promilové body, od počátku 90. let do roku 1910 činil její rozsah 7,4–8,4 ‰. Naopak poměrně stabilní průběh měla hrubá míra sňatečnosti v podhorské obci Bukovec, kde sice v průběhu 70. let vyšplhala v průměru až na 11 ‰, od 80. let však začala její úroveň postupně klesat na 7,5 ‰, na této výši pak zůstává až do roku 1910.¹⁰⁵ V Mostech u Jablunkova, lokalitě nacházející se na železniční dráze, dosahovala nuptialita do konce 70. let 9,1 ‰, v následujícím desetiletí nastal pokles na míry v rozmezí 6,5–7 promile, avšak postupné zvyšování sňatečnosti se dostavilo již od počátku 90. let, v prvních deseti letech 20. století pak křivka nuptiality oscilovala mezi 9,1–9,4 manželství na 1000 obyvatel, čímž byla vyšší než průměry pro české země a Rakouské Slezsko.¹⁰⁶ Obec Mosty u Jablunkova se touto vysokou úrovní hrubé míry nuptiality na přelomu 19. a 20. století rovnala větším průmyslově se rozvíjejícím městům na čele s Třincem, Bílskem či Frýdkem, v nichž sňatečnost v tomto období kolísala přibližně kolem hranice 9,1 promile.¹⁰⁷

Lze předpokládat, že společným jmenovatelem nízkých úrovní hrubých měř sňatečnosti na Jablunkovsku v 80. letech 19. století byla agrární krize, která zasáhla nejen území soustředěné na obilnářství, ale taktéž úrodné zemědělské nížiny s cukrovarnictvím, řepářstvím či zelinářstvím. Tato táhnoucí se agrární krize, jejíž následky se projevovaly i v 90. letech 19. století, vedla v zemědělství k poklesu počtu pracovních sil a následně i mezd.¹⁰⁸ Nadto došlo v tomto období k dalekosáhlým změnám v technologických postupech v provozech Třineckých železáren (zejména přechod na černé uhlí),¹⁰⁹ díky tomu se snížil odbyt palivového dříví, což vedlo ke krizi v těžbě dřeva, která znamenala pro mnoho obyvatel Jablunkovska zdroj obživy. Mnoho rodin se vrátilo k pěstování lnu, tkalcovství nebo vyrábění předmětů ze dřeva či kamene.¹¹⁰ Kromě těchto změn v oblasti zemědělství a průmyslu mohla k nižší nuptialitě v 80. letech přispět v souvislosti s rozvojem hutního komplexu v Třinci počínající migrace. Například obyvatelé Nýdku, Bystřice či Jablunkova se stěhovali do Třince či jeho blízkého okolí, zejména mladé obyvatelstvo se přemísťovalo z odlehlých koutů beskydských hor více do údolí. S rozmachem třineckých hutí se na přelomu 19. a 20. století rozvíjely především ty obce, které se nacházely

105 N. RACHFALÍKOVÁ, *Demografický vývoj obce Bukovec*, s. 37–45.

106 Srov. L. DOKOUPIL – L. NESLÁDKOVÁ – R. LIPOVSKI, *Populace*, s. 78 a L. KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj*, s. 336.

107 Z. LITNEROVÁ, *Demografický vývoj Třinecka*, s. 37 a L. DOKOUPIL – L. NESLÁDKOVÁ – R. LIPOVSKI, *Populace*, s. 78.

108 L. KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj*, s. 191 a 213–216.

109 K modernizaci výroby v Třineckých železárnách v 80. letech 19. století viz například Stanislava HAUEROVÁ – Jiří WAWRZACZ, *160 let Třineckých železáren*, Třinec 1999, s. 22–30; Stanisław ZAHRADNIK, *Třinecké železářny v 19. století*, Opava 1961; Blanka PITRONOVÁ, *Třinecké železářny na přelomu 19. a 20. století. Ekonomické problémy*, Studie o Těšínsku 8, 1980; M. MYŠKA, *Region a industrializace*, s. 165–167 nebo Antoni ZAJĄC, *Przemysł ciężki*, in: S. Michalkiewicz (ed.), *Historia Śląska, TOM III 1850–1918. Część I 1850–1890*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1976, s. 166–167.

110 R. JEŽ, *Politicko-správní vývoj*, s. 24–25.

v jejich bezprostřední blízkosti, jednalo se především o Lyžbice, Vendryni a Oldřichovice.¹¹¹

Naopak vyšší míry nuptiality v některých oblastech Jablunkovska v 90. letech či na počátku 20. století jsou výsledkem na přelomu 19. a 20. století probíhající intenzivní industrializace a vytváření těžkého průmyslu, s čímž souvisely nové pracovní příležitosti a zvýšení životní úrovně. Významným mezníkem byla výstavba Košicko-bohumínské železniční dráhy, jež propojila převážně zemědělsko-lesnický region kolem města Jablunkova s regiony rychle se rozvíjejícího těžkého průmyslu, zejména pak s Třineckými železárnami a Ostravsko-karvinskými doly, což s sebou přineslo lepší ekonomické a sociální možnosti.¹¹² Dokladem jsou obce ležící na této dráze, kromě Vendryně nebo Bystřice to jsou také Mosty u Jablunkova, kde se vedle lesních dělníků a pastevců živilo mužů také jako dělníci v hutích a dolech, sňatečnost v této obci od 90. let 19. století až do konce sledovaného období vzrůstala. Nejen výdělky třineckých dělníků, ale též docela vysoké mzdy pracovníků zaměstnaných u Košicko-bohumínské dráhy přispěly ke zlepšení především bytových poměrů na Jablunkovsku. Někteří z dělníků si mohli na konci 19. a hlavně na počátku století následujícího dovolit zakoupit parcelu a vybudovat na ní rodinný domek. Zkvalitnil se také stavební materiál, místo dřeva se začaly používat cihly. Od roku 1901 k tomuto účelu sloužila např. cihelna, kterou v Bystřici založil na svých pozemcích Pawel Kowala (v cihelně se pracovalo do roku 1925).¹¹³ Velké strojní cihelny byly již na konci 19. století také v Jablunkově, Těšíně, Bílsku a Frýdku. Vyrábělo se zde mnoho typů cihel, zvláště plných cihel, dále pak dlaždice, obkládačky, střešní krytiny (nejvíce bobrovky a kabřince vedle prežů) a drenážky.¹¹⁴ Košicko-bohumínská železniční dráha přispěla také k rozvoji kamenictví. Na konci 19. století vznikají v Hrádku, Návsi či Mostech u Jablunkova velké kamenolomy, ve kterých je výroba organizována továrním způsobem, stálí dělníci dostávají pravidelnou mzdu. Například pískovec se používal jako stavební materiál, tesaly se z něj kupříkladu kvádry, sokly, dlaždice, patníky, schody nebo chodníkové okrajníky. Díky železnici bylo možné vyvážet kamenivo z Jablunkovska do vzdálených zemí. Ve zcela jiné situaci se v tomto období ocitlo město Jablunkov, které sice v 70. letech zaznamenalo poměrně stabilní a vyšší sňatečnost, od 80. let však sledujeme jen výrazně nižší hrubé míry nuptiality. Jablunkov byl jedním z center tradičního domácího průmyslu, který se však od přelomu 60. a 70. let 19. století dostal do krize, jež se nejtěživěji projevovala v textilnictví. Nejhorší situace nastala na přelomu 19. a 20. století, kdy hlavně pro náročné pracovní podmínky, rychle klesající výši mezd a rostoucí nezaměstnanost opouštělo mnoho lidí Jablunkov a jiná centra domácího průmyslu a nacházelo uplatnění v provozech rozvíjejícího se těžkého průmyslu, případně se stěhovali do těchto nově vznikajících průmyslových oblastí a jejich okolí.¹¹⁵ Pracovní možnosti v Jablunkově představovaly v této době například nábytkářská továrna Jacoba a Josefa Kohnových, přádelny Inu J. M. Glasse a syna, Franze Kuchejdy and Co., J. M. Calase nebo pila, která na počátku 20. století byla velkým závodem zaměstnávajícím 330 dělníků.¹¹⁶ V blízkém průmyslově se rozvíjejícím Třinci setrval počet sňatků uzavřených na 1000 oby-

111 K. MICHEJDA, *Kronika ewangelického zboru*, s. 99–100 a 130–107.

112 M. MYŠKA, *Region a industrializace*, s. 196 a 205.

113 K. GAURA, *Bystřice nad Olší*, s. 55–57.

114 I. STOLAŘÍK – J. ŠTIKA – V. TOMOLOVÁ, *Těšínsko. 1. díl*, s. 278.

115 Ke krizi tradičního domácího průmyslu podrobněji viz Milan MYŠKA, *Soumrak domácího průmyslu na Těšínsku*, *Těšínsko* 56/4, 2013, s. 1–8; Antoni SZPYRC, *Jablonków 1435-1939*, Vendryně 2010, s. 92–93 nebo Antoni SZPYRC – Jan SZYMIK, *O rzemiośle na Śląsku Cieszyńskim*, *Czeski Cieszyn* 1993, s. 12–28.

116 M. MYŠKA, *Region a industrializace*, s. 32, 87, 150, 179 a 197.

vatel dlouho na nízkých hodnotách, v druhé polovině 70. let 19. století dosahoval průměrně 7,8 %, ¹¹⁷ v 80. letech se dokonce snížil (7,3 %). Zcela protikladný vývoj hrubé míry nuptiality v tomto městě lze pozorovat v posledním desetiletí 19. století, kdy v letech 1891–1895 vzrostla zkoumaná míra na průměrných 8,3 %, v letech 1896–1900 dokonce na 11 promile, přičemž v roce 1900 dosahovala vysoké míry 12,4 %. ¹¹⁸ Tímto vývojem převyšovala populace hutnického Třince celozemské průměry let 1896–1900 o 2,9 promilových bodů, ¹¹⁹ průměry pro Rakouské Slezsko a Těšínsko ve stejném období o 2,5, respektive 2,1 promilových bodů ¹²⁰ nebo o 3,4 promilové body průměr pro celý region Jablunkovska. Tento vývoj Třince přesahoval rovněž úroveň hrubé míry sňatečnosti jiných obcí ostravské průmyslové oblasti. Hlavní příčinu této rozdílnosti je možné spatřovat v odlišné struktuře obyvatelstva podle věku v železárenském centru v Třinci, která je důsledkem imigrace za pracovními příležitostmi, jež vedla v závěru 19. století k vytvoření výhodnější skladby populace s vyšším zastoupením produktivních věkových skupin v Třinci. Toto zjištění se však plně projevilo ve vývoji sňatečnosti hutnického města až v 90. letech a je dokladem toho, že populace Třince byla sice imigracemi v důsledku industrializace zasažena, avšak do vývoje přirozené měny se vliv této skutečnosti promítl až mnohem později a s daleko menší intenzitou, než tomu bylo v jádru ostravské průmyslové aglomerace. ¹²¹ V celkovém měřítku se v Třinci realizovala hlavně imigrace cizího obyvatelstva ze vzdálenějších zemí rakousko-uherské monarchie (Morava, Halič, Horní Uhry atd.), přistěhovalectvím z blízkých lokalit byly více zasaženy okolní třinecké obce, např. Vendryně. ¹²² V samotném hutnickém městě Třinec došlo na přelomu 19. a 20. století k enormnímu zvýšení počtu obyvatel, z celkového počtu 1612 v roce 1880 na 3604 v roce 1910. ¹²³ Na celém Těšínském Slezsku, jehož je zkoumaný jablunkovský region nedílnou součástí, žilo v roce 1890 celkem 300 150 obyvatel, roku 1900 to bylo 369 354 a v roce 1910 pak 434 821 osob, v průběhu těchto dvaceti let vzrostl počet obyvatel Těšínského Slezska o 134 671 obyvatel, což je nárůst o přibližně 45 %. ¹²⁴ Tyto údaje vysoce předčily data získaná pro celé Slezsko, protože v této historické zemi se ve vybraném období 1890–1910 zvýšil počet obyvatel o přibližně milion (ze 4 224 500 v roce 1890 na 5 226 000 roku 1910), což znamenalo zvýšení o 23,6 %. ¹²⁵ Tento poměrně rychlý růst populace na Těšínsku byl důsledkem intenzivního procesu industrializace v této části Slezska na přelomu 19. a 20. století, což rovněž dokládá podíl průmyslu na obživě obyvatel, který byl v roce 1900 poprvé v dějinách Těšínského Slezska vyšší než podíl agrárního sektoru (průmysl 41,5 %, zemědělství 40,5 %). Pokud k ekonomicky aktivním připočítáme i na nich závislé osoby, získáme ještě větší rozdíl (sektor průmyslu 49,2 %, zemědělský sektor 34,2 %). ¹²⁶

117 Pro období 1851–1877 není možné komplexně určit výši hrubé míry sňatečnosti v Třinci, neboť evangelické matriky se nedochovaly. Hodnoty pro léta 1875–1877 byly stanoveny pouze pro katolickou část populace.

118 Z. LITNEROVÁ, *Demografický vývoj Třinecka*, s. 37.

119 Srov. L. KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj*, s. 336.

120 Srov. L. DOKOUPIL – L. NESLÁDKOVÁ – R. LIPOVSKI, *Populace*, s. 78.

121 Z. LITNEROVÁ, *Demografický vývoj Třinecka*, s. 39–41.

122 M. BIALOŇ, *Obyvatelstvo*, s. 19–20.

123 Stanisław ZAHRADNIK, *Národnostní struktura na Záolží podle výsledků sčítání (1880–1991)*, in: *Nástin dějin Těšínska*, Praha–Ostrava 1992, s. 244.

124 Kazimierz PIĄTKOWSKI, *Stosunki narodowościowe w Księstwie Cieszyńskim*, Cieszyn 1918, s. 9.

125 Stanisław ŻYGA – Antoni ZAJĄC, *Ludność*, in: S. Michalkiewicz (ed.), *Historia Śląska. TOM III 1850–1918. Część II 1891–1918*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1985, s. 22–24.

126 *Österreichische Statistik, Bd. 66: Berufsstatistik nach den Ergebnissen der Volkszählung vom 31. Dezember 1900*,

Summary

Nuptiality of the population of the region of Jablunkov in the “long” 19th century

This work deals with the study of nuptiality development of the region of Jablunkov population in the period of the „long“ 19th century (1791 to 1910). The main objective was to create a demographic microanalysis of the region of Jablunkov population and to determine the impact of agricultural and industrial production, wars, epidemics, etc. on the development and transformation of the local population. Agricultural production was the prevailing source of livelihood in this region, and the subsequent transformation to industrial production was slow.

The analysis of the marriage registers of the municipalities or towns in the region of Jablunkov dating from the period of 1791 to 1910 showed that it is possible to work with marriage registers of the Protestant or Catholic parishes of the respective municipalities and towns in the region of Těšín, and the data acquired can then be used for demographic research of the population in the specific period.

The gross nuptiality rate of the Czech lands showed a relatively constant level throughout the 19th century; it steadily fluctuated around eight marriages per 1,000 people present. The trend in the nuptiality rate of the region of Jablunkov confirms this trend since the number of marriages per 1,000 inhabitants in the period from 1803 to 1910 was on average between 7.7 ‰ and 8.3 ‰. In general, gross marriage rates were higher in rural areas rather than in towns during the specified period. This is evidenced, despite minor differences, by partial research on municipalities in the region of Jablunkov, for example, in the villages of Nýdek, Bukovec and Mosty u Jablunkova, the average nuptiality rate in the 19th century was 7.8 ‰, 8 ‰ and 8.3 ‰ respectively, but, in the town Jablunkov, the rate was slightly lower, the average was 7.7 ‰.

In total, for the period from 1791 to 1910, 5 466 registry records of marriages of the inhabitants of the town of Jablunkov and the municipalities of Mosty u Jablunkova and Nýdek were processed. The registers of the Catholic parishes of Jablunkov, Mosty u Jablunkova, Vendryně and the registers of the Protestant parishes of Bystřice nad Olší and Návší were used to analyze the development of nuptiality in the region of Jablunkov.

Heft 10: Schlesien, Wien 1904, s. 18.

